

Miro Gavran: A kisállatorvos című bábjátékának ismertetése és elemzése

Varga Viktória

kissv988@gmail.com

SZTE JGYPK Alkalmazott Pedagógiai Intézet

Miro Gavran művei negyven nyelven jelentek meg, színdarabjait több mint négymillió néző látta. A szerző 2021 óta a legfőbb horvát irodalmi-kulturális intézet, a Matica Hrvatska elnöke. Jelen tanulmányban szeretnék a magyar pedagógusok, szülők és bábművészek számára betekintést nyújtani a szerző gyermekirodalmi tevékenységébe. Részletesebben *A kisállatorvos* című bábjátékot mutatom be, amely segít a gyerekeknek az orvosi vizsgálatokkal szembeni félelem feloldásában. Emellett olyan konfliktuskezelési megoldások is megjelennek a műben, melyek során az eleinte ellenséges viszonyok őszinte barátsággá alakulnak.

Kulcsszavak: horvát gyermekirodalom, bábjáték, fordítás

A szerző bemutatása

Miro Gavran kortárs horvát próza- és drámaíró, költő, akinek művei negyven nyelven, több mint kétszázötven különböző kiadásban jelentek meg, 1983 óta több mint négyszáz színházi premierje volt, összes előadását több mint négymillió néző látta. Számos kitüntetést kapott (például Central European Time-díj, Alois-Mock-Europapreis-díj, Az Osztrák Köztársaságért Tett Szolgálataiért arany érdemrend), 2021 óta a Matica Hrvatska irodalmi-kulturális intézet elnöke. Bár elsősorban felnőtteknek szóló alkotásait ismerik, Miro Gavran gyermek- és ifjúsági íróként is alkot. 2016-ban Andersen-díjra jelölték. Néhány műve kötelező iskolai olvasmány Horvátországban. 2013-ban Zágrábban kiadták *Gyermekszínművek* című kötetét, amely 12 alkotást tartalmaz a legkisebbek számára.¹ Bár Magyarországon még kevesen ismerik, a *Színház* című folyóirat honlapján több drámája is megjelent magyar fordításban.²

„Regényeiben Gavran a főszereplő gyerekek szempontjából írja le a történetet, ezáltal a mű nyelvi struktúráját is gyermeki szintre hozza” (Težak, 2016. 196. o.). Történetei egyik fő témája a szerelem, azonban a szerző túllép a kiszámítható sablonokon. Tudatosan megkülönbözteti egymástól a gyermek- és az ifjúsági könyveket, ez utóbbiakban olyan jelenségeket is elemez/boncolgat, amelyek a gyermekirodalomban tabutémának

1 Gavran, Miro weboldala. <https://www.mirogavran.com/> (2022.09.29.)

2 Színház folyóirat weboldala. <https://szinhaz.net/tag/miro-gavran/> (2022.09.29.)

számítanak (alkoholista anya, a nőcsábász apa), ugyanakkor tudatosan kerüli a naturalista, visszataszító leírásokat (*Težak*, 2016).

A humor, a szerelem és a happy end hármasság egysége, mesteri ötvözése teszi igazán gavranossá ezeket a novellákat és regényeket. Néhány kiemelt (magyarul még nem megjelent) ifjúsági regénye: *Svašta u mojoj glavi* (Mindenféle gondolatok a fejemben), *Zaljubljen do ušiju* (Fülig szerelmes), *Halo, ljubavi* (Halló, szerelmem!), *Ljeto za pamćenje* (Emlékezetes nyár).

A kisállatorvos című bábjáték tartalma és a bábjátékok jelentősége

Miro Gavran 2018-ban írta meg *A kisállatorvos* című, 3–7 éves gyermekeknek szóló bábjátékát, melyet a Gavran-társulat ifjúsági tagozata Horvátország és Bosznia-Hercegovina-szerte több óvodában és művelődési otthonban rendszeresen előad. Magyar nyelven a vajdasági *Híd* című folyóirat 2020. október–novemberi számában publikálták (Gavran, 2020).

A történet napjainkban játszódik egy állatorvosi rendelőben, egy ember és három különböző állat szerepel benne. A bohókás állatorvos rendelőjébe egy nap új páciens érkezik. Az elhízott kandúr, Gombóc, zsírégető gyógyszert szeretne kérni az orvostól, aki gyógyszerfelírás helyett inkább a helyes életmódra hívja fel a figyelmét, és megpróbálja rendszeres tornagyakorlatok végzésére rábeszélni. Gombóc szívesen mozogná, ám az udvaron kószál egy számára veszélyesnek tűnő kutya. A doktor azt tanácsolja, hogy a nagyszájú kutya ellen a macska a hegyes körmeivel védekezzen.

Később megjelenik a rendelőben egy kutya, akinek vérzik az orra, mert megkarmolta egy kandúr. A kutyáról kiderül, hogy szelíd jószág, aki még a tütől is fél; ráadásul magányos, mert nem törődik vele a gazdája, és így nincs kivel játszania. Mindig hangozanak a papagáj, amikor meglátja a szomszéd kandúrt, így próbálja elhívni játszani.

Az orvos és a papagáj rájönnek, hogy Gombóc volt a tettes. Ő karmolta meg Csöpi orrát. Ráadásul orvosi javaslatra!? Úgy döntenek, hogy kibékítik a két állatot. Rökkó, a papagáj a lelkükre beszél, így a kutya és a macska kibékülnek, összebarátkoznak. A macska így személyi edzőt kap a kutya személyében, Csöpi pedig cserébe szerez egy játszótársat.

Az interaktív, oktató jellegű előadáson az ifjú nézők maguk is megtanulnak néhány dolgot az orvosi rendelőről, az alaptalan félelmek legyőzéséről, a kibékülésről és a barátságáról, oly módon, hogy párbeszédet indítva gondolkodásra ösztönzi a gyerekeket.

A gavranos hármasság – szerelem, humor és happy end – közül a bábjátékban – a célközönség életkorának megfelelően – a második kettő van jelen.

A barátságról szóló történet alapötletét bábjáték formájában dolgozta fel az író. A dramatikus közvetítési módról a gyermekirodalom kutatói a következőképpen vélekednek: „A hagyományosabb átmeneti jelenségek közül ki kell emelnünk a bábszínház, illetve a gyermek- és ifjúsági színház szerepét. Ezek működése az irodalommal szoros

szimbiózisban zajlik, hiszen általában a gyermekirodalom szolgáltatja azt az anyagot, amely drámaként, vagy dramatizált irodalomként e színpadokon megelevenedik (...) Ugyanakkor a gyermekszínház különlegesen fontos a gyermek értő befogadóná nevelésében” (Bárdos és Galuska, 2013. 187. o.). „A színház az egyik legjobb és legátjárhatóbb híd, vagy út a gyerekek és felnőttek világa között” (Kulihová, 2016. 65. o.). „A báb nagyon erősen leköti a mai gyerekek figyelmét is, mert előttük jön létre a csoda, hogy egy báb megmozdul. (...) a bábok olyan dolgokra is képesek, amelyekre a színészek, az emberek nem. Ez a varázslat a bábszínházban” (Gyuris, 2012. 40. o.).

A mű magyarra fordításáról

Az ok, amiért ezt a történetet választottam tanulmányom témájául, az, hogy a férjemmel közösen fordítottuk.

A műfordítók vagy szakaszosan szoktak haladni egy szöveg fordításával, fejezetről-fejezetre tökéletesítik a célnyelvi változatot, vagy először elkészítik a teljes mű nyersfordítását és utána finomítják a szöveget. A nyersfordítás után nyelvtani, szerkezeti átalakításon megy át a darab. Én az utóbbi módszert követem.

„A szövegek és a közlési helyzetek végtelen változatossága miatt minden fordítói döntés egyedí, megismételhetetlen” (Klaudy, 2007. 19. o.).

Fordítói munkám során sokat számít az, hogy Miro Gavran jóindulatú, segítőkész és rugalmas ember. Így nyelvi, tartalmi vagy egyéb dilemmáknál bármikor megkérdezhetjük tőle: „mire gondolt a költő?”

A drámafordításnál fontos, hogy egy mondat ne csak írásban, hanem élőbeszédben is jól hangozzék, ezért olvasópróbát szoktunk tartani a barátainkkal, hogy külső megfigyelőként, mások elmondásában is szembesüljünk a nyelvi anyaggal. Végül elküldjük a szöveget az egyik lektorunknak. A *kisállatorvos* című művet Mátay Enikő magyar szakos tanárnő lektorálta.

Bár az eredeti szövegben a háziállatok „egyszerű” neveket kaptak (Žac, Pipo, Roko), a magyar fordítás különlegessége, hogy a beszélőnevek (Gombóc és Csöpi) segíthetik a gyerekeket abban, hogy könnyebben elképzeljék az adott szereplőt (1. ábra). A papagáj neve maradt az eredeti, mert a Rökkó magyarul is hangzatos, dallamosan csengő név.

Érdemes a címre kitérni. Horvátul az állatorvosra a latin eredetű veterinar szót használják. A szerző azonban ezt a címet túl komor hangzásúnak tartotta. Mivel a veterinar-tól félnek is az állatok, ezért az író tudatosan tükörfordítást használt, a főnevet kicsinyítőképzővel látta el, így lett a cím *Doktor od životinjica* (szó szerint: Az állatkák orvosa), mely nemcsak emlékezetes és ötletes, de játékos nyelvi megoldás is.

Az *állatkák orvosa* cím indoeurópai nyelvszerkezetet követ, ezért tükörfordítása magyartalan lenne. A fordítás során figyelembe kell venni a grammatikai követelményeket is, amelyek pontos betartása olykor egy betűn múlik, mint a következő példában is: a francia Place de la République szókapcsolat szó szerinti magyar megfelelője

„a Köztársaság tere” lenne, ám a magyar szóhasználatban a „Köztársaság tér” nyelv-szerkezet az elfogadott.

A darab jelentősége és mondanivalója

Az eddigiek alapján felmerülhet a kérdés, hogy didaktikus alkotásról van-e szó?

Dr. Bárdos József szerint a túlzottan didaktikus szövegekből megtudható *„mi az elvárt, a helyes magatartás, de miután mindez nem válik (épp a művészet eszközeinek segítségével) érzelmileg megalapozottá, átéltté, csak fogalmi szinten működik, és csak addig, amíg a külső irányítás érvényesül”* (Bárdos, 2013. 13. o.).

A *kisállatorvos* valóban több helyen alkalmaz didaktikus elemeket, és nyíltan kimondja a tanulságokat. Alica Kulihová szlovák irodalmár ugyanakkor rávilágít, hogy a szigorú didaktikai korszaknak vége, a drámaírók és a színművészeti társulatok a gyermekdaraboknál is odafigyelnek a gyerekek igényeire és az esztétikai szempontokra, de nem zárhatóak ki a nevelési célok sem. *„Bár Gavran színműveinek is didaktikus funkciójuk van, azonban nevelő szándékú üzenetei nem erőltetett formában jelennek meg”* (Kulihová, 2016. 64. o.).

A szöveg humoros, modern nyelvezetű. Ennek az az előnye, hogy a gyerekek könnyen megértik a szavak jelentését.

A közönség életkora és nyelvhasználati szokásai szempontjából megfigyelhető egy érdekesség. Ha a gyerekek a szüleikkel mennek az előadásra, akkor együtt nevetgélnek, figyelnek, de tudat alatt átveszik a felnőttek visszafogottságát. Amikor óvodás, kiskolák csoportok vesznek részt *A kisállatorvos* című előadáson – vagy Gavran bármely másik gyermekműsorán – akkor ujjongás, szurkolás vagy hangos felháborodás zengi be a termet.

„DOKTOR: A legjobb orvosság a fogyásra a mozgás és a testedzés. És kevesebbet hamizzál!

KANDÚR: Miaúú, de doktor úr...!

DOKTOR: Kerülnöd kell a rossz minőségű ételeket, és csökkentened kell a napi táplálékbevitelt!

KANDÚR: Ez nem gond – éjszaka ehetek. Amikor felébredek, szeretek elmenni a hűtőig, kinyitni az ajtaját, mindent felfalni, amit ott találok, és aztán visszabújni az ágyamba.

DOKTOR: Jaj, ne! Nem szabad éjszaka enned! Az nem egészséges.

KANDÚR: Nem egészséges? De finom! Doktor úr a NAPPALI táplálékbevitel csökkentéséről beszélt, de nem mondott semmit az ÉJSZAKAI táplálékbevitelről, ezért azt gondoltam, hogy éjjel hamizhatok” (Gavran, 2020. 91-92. o.).

A kevés szereplő (három állat és egy ember) lehetővé teszi, hogy a gyerekek könnyebben követhessék a cselekményt, és megjegyezzék a történetet. *„Figyelembe veszi, hogy a gyermekeknek szóló szövegekben, különösen a színpadi előadásokon, fontosak*

a kifejezőeszközök, a gyermekeknek azonnal meg is kell érteniük a beszéd lényegét” (Kulihová, 2016. 68. o.).

Az állatmesék egészen az ókorig nyúlnak vissza. Az úgynevezett fabulák hősei emberi tulajdonságokkal rendelkező állatok, melyek egy-egy jellemvonást, vagy jellemtorzulást mutatnak meg egy rövid történetben (Bárdos, 2013).

Az állatmeséken keresztül a gyerekek nem egy megnevezett személlyel/emberrel azonosulnak, hanem az állatok által megtestesített személyiséggel, a benne meghatározott jellemvonásokkal.

A klasszikus mesékben lévő csodás elemekkel a gyerekek nem találkoznak a való életben, ezek csak a képzeletükben jelennek meg. A kisállatorvosban lévő szituációkkal és eszközökkel viszont igen. Például Pipó kutya gazdija, Gombóc kandúr szabadidős tevékenységének bemutatása aktuálissá, modernné, befogadhatóbbá teszi a történetet.

„DOKTOR: Milyen gyakran heverészel?

KANDÚR: Reggeltől egészen a vacsoráig heverészem, vacsora után nézem a tévét, vagy szörfözöm az interneten, vagy felmegyek a Facebookra, megnézni, hogy mit posztolt a többi macska – hogy élnek, hogy játszanak, milyen rajzfilmeket szeretnek” (Gavran, 2020. 90. o.).

„KUTYA: [...] Egy olyan kislány gondjaira bíztak, akinek sosincs ideje.

DOKTOR: Hogy érted, hogy sosincs ideje?

KUTYA: Se sétálni nem visz el, se nem játszik velem, se nem simogat, amikor a hátamra fekszem. Állandóan facebookozik és számítógépezik, én pedig, mintha nem is léteznék. Én szeretek játszani és futkározni” (Gavran, 2020. 95. o.).

Láthatjuk, hogy Gombóc pontosan olyan dolgokat tesz, amelyektől szeretnénk megóvni a gyerekeket; holott mi, felnőttek is könnyen hasonló csapdába eshetünk.

Vannak Gavran történetének olyan tanulságai is, amelyeket finoman, burkoltan talál, mindenféle didaktikus elem nélkül. Például az orvos (a felnőtt) rossz tanácsot is adhat azzal, hogy a kandúrt erőszakos védekezésre buzdítja, olyan cselekedetre, amelylyel fájdalmat okoz a másíknak.

„KANDÚR: Nem merek kimenni az udvarra! Félek a kutyától!

DOKTOR: Bátornak kell lenned! Egyébként – az a te udvarod is!

KANDÚR: Így van! Ez az én udvarom is!

DOKTOR: Ki kell állnod a kutyával szemben, ha rád ugat!

KANDÚR: Így van, ki kell állnom a kutyával szemben, ha rám ugat!

(A kandúr megáll egy pillanatra, és felfogja, hogy mit mondott, és kitör rajta a frász.)

KANDÚR: De éles fogai vannak!

DOKTOR: Neked pedig éles karmaid vannak...” (Gavran, 2020. 91. o.)

[A következő jelenetben]

„KUTYA: Egyszer csak a harmadik emeleti lakás ablakában megláttam egy kövér kandúrt. És örömben felugattam, és hívtam, hogy jöjjön velem játszani.

DOKTOR: És ő?

KUTYA: Ő pedig nem akart lejönni, hogy velem játsszon. Fenn hordta az orrát. Én minél jobban ugattam, és hívogattam játszani, ő annál inkább ellenállt, és visszautasította, hogy lejöjjön az udvarra.

DOKTOR: Milyen kár! Jót játszhattatok volna!

KUTYA: És ma először jött ki az udvarra. Amikor megláttam, örömben felugattam, odafutottam, hogy üdvözljem, ő pedig rám fújt, és megkarmolta az orromat” (Gavran, 2020. 96. o.)

Itt a kutyáról (a másik gyerekről) szerzett első benyomások kellemetlenek voltak (a szóban forgó szereplő hangos, „felém rohan”), ezért hozzá a későbbiekben is negatív dolgok és tulajdonságok társulnak, azaz a kandúrban lévő torz kép egyre csak erősödik. Ha ebből a szempontból közelítjük meg a művet, akkor a történetet akár sommázzhatjuk úgy is, hogy „a látszat néha csal”.

Az orvost nem egy báb, hanem ember játssza, így figurája összeköti a mesét a valósággal. Szimbolikus jelentéssel is bír az, hogy az állatok a gyerekeket jelképezik, a doktor pedig a felnőtteket, akik különböznek a gyerekektől. A figurák megjelenítése tekintetében ugyanakkor a szerzőt és társulatát gyakorlati döntés is vezérelte: egy állatfigurát élethűen el lehet készíteni, míg egy embert megjelenítő bábnál vizuálisan befogadhatóbb egy élő szereplő látványa, aki egyébként is könnyebben tudja áttörni a „negyedik falat”, azaz be tudja vonni az előadásba a fiatal nézőket. Bár az eredeti szöveg szerint az állatorvos férfi, ezt a szerepet nő is betöltheti, mert a cselekmény és a mondanivaló szempontjából nem meghatározó az orvos neme.

A *kisállatorvos* egy olyan gyermekirodalmi mű, amely földrajzi és időbeli korlátok nélkül a világ bármely táján olvasható, élvezhető történet. Örök érvényű igazságok olvashatók ki belőle, mint például az, hogyan alakítható ki a barátság, mely a gyerekek életében is fontos kérdés, hiszen néha félreértik egymást. Ez a történet rávilágít arra, hogy még a kutya-macska kapcsolat is igazi barátsággá válhat.

1. ábra: Gombóc és Csöpi. Bicskei Anikó grafikája³

Irodalom

- Bárdos József és Galuska László Pál (2013): *Fejezetek a gyermekirodalomból*. Nemzedékek Tudása, Budapest.
- Gavran, Miro (2020): A kis állatorvos. Bábjáték. *Híd*, **86**. 10–11. sz. 86–103.
- Gyuris György (2012): *A szegedi bábszínház története (1946-2011)*. Kövér Béla Bábszínház. Szeged.
- Klaudy Kinga (2007): *Bevezetés a fordítás gyakorlatába*. Scholastica, Budapest.
- Kulihová, Alica (2016): Igrokazi za djecu Mire Gavrana. In: Matanović, Julijana (szerk.): *Miro Gavran prozni i kazališni pisac 2015*. Gradska knjižnica Nova Gradiška, Nova Gradiška. 63–69.
- Težak, Dubravka (2016): Specifičnosti romana za djecu i mlade Mire Gavrana. In: Matanović, Julijana (szerk.): *Miro Gavran prozni i kazališni pisac 2015*. Gradska knjižnica Nova Gradiška, Nova Gradiška. 194–201.

---

3 Az illusztráció a *Híd* folyóiratban jelent meg. *Híd*, **86**. 10-11. sz. hátsó borító.